

Nr 253.

Av fröken **Hesselgren**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.*

I statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln sid. 353, föreligga under ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk för budgetåret 1927—1928 förslag till vissa ändringar i fråga om storleken av anslagsposterna. Av *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.*, framgår, att en av dessa ändringar berör de enskilda högre lärarinneseminiarierna: Kungl. Maj:t föreslår riksdagen en minskning av posten till enskilda lärarinneseminarier med 3,000 kronor (kungl. prop. sid. 316). Denna minskning skulle ha till syfte omedelbar successiv indragning av två av de nu statsunderstödda tre enskilda högre lärarinneseminiarierna.

Departementschefen åberopar som motivering för sitt förslag huvudsakligen de utredningar, som kungl. skolöverstyrelsen på nådig befallning framlagt för 1926 års och innevarande års riksdagar, men kommer i fråga om erforderliga åtgärder till en slutsats, som högst väsentligt skiljer sig från överstyrelsens.

Till belysande av den föreliggande frågan anser jag en återblick vara behövlig.

Vid såväl 1925 som 1926 års riksdagar ha de enskilda högre lärarinneseminiarierna varit föremål för riksdagens behandling.

1925 års riksdag anhöll — efter motion av herr Värner Rydén —, att Kungl. Maj:t måtte anställa utredning rörande behovet av vid högre lärarinneseminarier utbildade lärarinnor och framlägga förslag till de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för begränsning av de enskilda högre lärarinneseminiariernas verksamhet.

På nådig befallning verkställde skolöverstyrelsen den begärda utredningen, som i yttrande av den 5 november 1925 ingavs till Kungl. Maj:t.

Med frångående av överstyrelsens i åberopade underdåniga yttrande givna förslag till restriktioner för begränsning av lärarinneproduktionen infordrade dåvarande ecklesiastikministern från skolöverstyrelsen förslag »beträffande den ordning, i vilken de nu statsunderstödda privata högre seminarierna borde förlora rätten till statsanslag».

I 1926 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen minskning av det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk med 1,500 kronor i samband med beslut, att intagning av elever vid Anna Sandströms högre lärarinneseminarium icke borde ske under 1926. Sedan emellertid motion inom riksdagen väckts (nr 176), vari hemställdes om oförändrat årsanslag åt Anna Sandströms seminarium, biföll riksdagen motionen, dock med förutsättning, att förnyat förslag om inskränkning i lärarinneproduktionen måtte föreläggas nästkommande riksdag.

Vid tre olika tillfällen — i sitt underdåniga yttrande den 5 november 1925, i skrivelse till statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet den 7 december 1925 rörande förslag till indragning av ett seminarium samt slutligen i den 30 september 1926 avgivet underdånigt yttrande — har skolöverstyrelsen uttalat sig i den invecklade frågan angående lärarinnebehovet. Överstyrelsen har emellertid icke ansett sig kunna bedöma, huruvida den övertalighet av lärarinnor med högre utbildning — seminariexamen eller akademisk examen — som för närvarande råder, är av konstant eller tillfällig natur. På grund därav har överstyrelsen i *samtliga tre åberopade skrivelser förordat restriktioner syftande till temporär begränsning i seminariernas verksamhet framför åtgärder, som skulle medföra nedläggandet av något seminarium.*

I sitt ovannämnda underdåniga yttrande av den 30 september 1926 säger sig överstyrelsen »ha fog för den uppfattningen, att svårigheterna skola visa sig vara av övergående art», och framhåller sitt fasthållande av uppfattningen, att en sådan åtgärd som indragning av ett seminarium tills vidare bör undvikas. Ur den utförliga skrivelsen synes mig följande uttalande värt beaktande: »Överstyrelsen tillåter sig återigen framhålla, vad överstyrelsen funnit sig vid flera föregående tillfällen böra betona, att enligt överstyrelsens erfarenhet de från de högre seminarierna, de enskilda såväl som statens, utexaminerade lärarinnorna i de flesta fall visat sig särdeles väl rustade för sitt kall och utfört ett gott och värdefullt arbete i undervisningens tjänst samt att de i det hela väl hävdad sin ställning vid sidan av lärarinnorna med akademisk utbildning. Vidare må erinras därom, att de enskilda seminarierna under en lång följd av år visat sig behövliga för att tillgodose skolornas behov av kvinnliga lärarkrafter med erforderlig teoretisk och praktisk-pedagogisk utbildning, och antagligt är, att, när mera tillfälliga omständigheter upphört att verka, de åter skola behövas för samma uppgift i större omfattning än för närvarande. Det är ej lätt att till ersättning för ett seminarium, som redan indragits, efter ett antal år skapa ett tilläventyrs då behövt nytt sådant seminarium. Det synes överstyrelsen därför vara av betydelse, att de enskilda seminarierna hållas vid makt, tills förhållandena på ifrågakvarande område hunnit antaga en mera konstant natur.»

I och för den tillfälliga begränsning i seminariernas verksamhet, som kan anses av behovet påkallad, föreslår överstyrelsen, att *läsåret 1927—1928 avdelning för nyintagning av lärjungar skulle upprättas endast vid ett av de tre enskilda seminarierna men ej vid de båda andra. På sådant sätt skulle antalet av de från seminarierna utexaminerade lärarinnorna komma att nedbringas, utan att fördenskull något seminarium skulle behöva nedläggas.* Överstyrelsen framhåller, att »en sådan åtgärd bleve för det avsedda ändamålet lika effektiv som indragning av ett seminarium eller eventuellt ännu effektivare.»

Med avseende på tiden efter läsåret 1927—1928 syntes överstyrelsen bemyndigande lämpligen böra givas Kungl. Maj:t att på framställning från överstyrelsen efter förnyad undersökning av förhållandena tills vidare för varje år bestämma, i vad mån avdelning för nyintagning av lärjungar måtte upprättas vid de särskilda enskilda seminarierna — — —.

Den av skolöverstyrelsen förordade begränsningsåtgärden står i överensstämmelse med slutorden i förra riksdagens hemställan, (skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 maj 1926), däri som alternativ till indragning av något seminarium nämnes »annan anordning, såsom t. ex. nyintagning av elever vart annat år alternerande» vid de båda privata stockholmsseminarierna.

Det torde vara svårt, ja omöjligt att på förhand bilda sig en säker uppfattning om behovet av lärarinnor med utbildning för högre skolor, om den föreslagna skolreformen blir genomförd. Starka skäl finnas att i så fall vänta sig en större tillströmning till de högre skolorna. Att en sådan utveckling är ett av reformens önskemål synes vara obestridligt. Det styrkes även av följande uttalande av departementschefen i kungl. propositionen, sid. 18: »Det gäller att åvägabringa en sådan utformning av skolsystemet, att de bildningsmöjligheter de högre skolorna erbjuda, kunna bekvämt utnyttjas icke blott av dem, som av ålder företrädesvis tagit dem i anspråk för sina barns undervisning, utan jämväl av de stora skikt inom samhället, vilka först på senaste tid vunnit politisk fullmyndighet.»

Med en sådan ökad tillströmning till de högre skolorna, som här ställes i utsikt, skulle sannolikt följa ett ökat behov av lärarinnor för dessa skolor trots den indragning av klasser, som bleve en följd av förslagets genomförande. Då departementschefen på annat ställe i propositionen vid framläggandet av synpunkter för en eventuell seminariereduktion (kungl. prop. sid. 314—315) förutsätter minskning i det framtida behovet av seminarieutbildade lärarinnor, kan detta på sin höjd anses troligt för den allra närmaste tiden. Detta så mycket mer som redan nu de kommunala mellanskolorna och privatläroverken visa stark tillväxt i lärjungeantalet: under tidsperioden 1920—1925 enligt skolöverstyrelsens utredning en sammanlagd ökning för de båda skolformerna från 33,436 till 37,908. Hur tillgången på akademiskt utbildade lärarinnor kommer att gestalta sig efter den tid, för vilken en på ett eller annat års erfarenheter grundad sannolikhetsberäkning må kunna gälla, är naturligtvis synnerligen ovisst, och denna ovisshet bör tjäna till varning mot andra än rent temporära begränsningsåtgärder i fråga om seminarierna.

Departementschefen medger, att det pedagogiska livet i vårt land komme att göra en kännbar förlust genom indragning av ett eller annat av seminarierna i fråga, och framhåller som den tvingande orsaken till sin åtgärd rent personliga hänsyn till de unga lärarinnorna. Härvid kan bland annat invändas, att de ifrågavarande unga kvinnornas allmänna förvärvsmöjligheter utan tvivel te sig sämre *utan* en lärarinneexamen än *med* en sådan och att departementschefens personliga medkänsla icke vederligen motsvaras av någon opinionsyttring från de seminarieutbildade själva. Det har också visat sig, att många av dessa utnyttja sina kunskaper på ett samhällsgagnande sätt på andra arbetsområden än lärarinnans, t. ex. vid bibliotek.

Vi äro härmed inne på principfrågan, huruvida staten genom noggrannt men dock alltid endast för kort tid giltigt vägande av tillgång och efterfrågan bör ställa sig reglerande vid alla utbildningsvägar, som landets ungdom kan känna sig lågad att välja, eller om icke en viss frihet till val av levnadsbana

måste finnas och tillströmningen till utbildningsanstalterna väsentligen regleras av sig själv på grund av utsikterna på arbetsmarknaden. Så sker ju alltså vid de banor, för vilka fordras akademisk examen, och samma synes förhållandet vara exempelvis vid statsunderstödda handelsgymnasier. När, som i det nu ifrågavarande fallet, den myndighet, som bäst bör kunna överblicka saken, efter upprepade undersökningar icke anser sig böra för närvarande tillstyrka indragning av ett högre seminarium, synes en sådan indragning genom Kungl. Maj:ts och riksdagens åtgärd så mycket mindre lämplig, som trängseln på övriga banor för bildade unga flickor synes vara minst lika stor som på ämneslärlärobanan. Konsekvensen skulle eljest bli, att de unga borde avrådas från *varje* vidare utbildning.

Jag erinrar slutligen om att den omedelbara lättnad på de nyexaminerade lärarinnornas arbetsmarknad, som vore önskvärd, skulle främjas lika väl genom den av skolöverstyrelsen föreslagna varsammare begränsningsanordningen som genom det rigorösa regeringsförslaget.

I fråga om statsanslaget till enskilda seminarier för budgetåret 1927—1928 kommer skolöverstyrelsen på den av överstyrelsen föreslagna vägen till samma resultat som statsrådet i kungl. prop.: en minskning av 3,000 kronor.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, får jag hemställa,

att riksdagen — med avslag på Kungl. Maj:ts proposition i vad angår föreslagen indragning av statsbidrag till vissa enskilda lärarinneseminarier — i avvaktan på ett mera utformat skolsystem och dess verkningar på lärarinnebehovet för högre skolor, måtte besluta, att vid utdelande av sådant bidrag för budgetåret 1927—1928 skall iakttagas, att årsavdelning för intagning av nya lärarinneelever må för sagda år efter Kungl. Maj:ts beprövande upprättas endast vid ett av de ifrågavarande seminarierna, samt att riksdagen med avseende på tiden efter 1927—1928 måtte giva Kungl. Maj:t bemyndigande att på framställning från kungl. skolöverstyrelsen efter förnyad undersökning av förhållandena tills vidare för varje år bestämma, i vad mån avdelning för nyintagning av lärjungar må vid de enskilda seminarierna upprättas.

Stockholm den 18 mars 1927.

Kerstin Hesselgren.